

Jan Krajczyński

"Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica", C.E. Commentz, Città del Vaticano 2011 "[recenzja]"

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 55/1, 198-203

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mniej warto do niektórych pojęć odnieść się bardziej krytycznie. I tak np. w normach II Synodu znajduje się informacja o małżeństwach niesakramentalnych (s. 125), a z kontekstu wynika, że chodzi o związki cywilne zawarte po rozpadzie małżeństwa kanonicznego lub związki tylko cywilne, bez przeszkód kanonicznych. Takie związki nie są w żaden sposób małżeństwami, ani tym bardziej małżeństwami niesakramentalnymi. Przez małżeństwo niesakramentalne należy bowiem rozumieć takie, które zostało zawarte między dwoma osobami, z których przynajmniej jedna nie jest ochrzczona. Na ten temat wypowiedziała się ostatnio Kongregacja Nauki Wiary w Normach z dnia 30 kwietnia 2001 Potestas Ecclesiae. Podobne zastrzeżenie budzi także nazwanie prymasa Wyszyńskiego „sternikiem Kościoła” (s. 19).

Zarówno Sobór Watykański II, jak i późniejszy Kodeks Prawa Kanonicznego jedynie radę kapłańską określił mianem „senatu biskupa”. Trudno zgodzić się, aby Kolegium Dziekanów miało odgrywać tożsamą albo nawet znaczniejszą rolę. Jak autor wskazuje w swojej pracy: „specyficzną dla archidiecezji gnieźnieńskiej formą współpracy duchowieństwa z arcybiskupem jest doroczna kongregacja księży dziekanów, zwoływana przy okazji uroczystości św. Wojciecha, stąd dziekani są także bliskimi współpracownikami biskupa w jego posługiwaniu” (s. 112). Chociaż wskazany passus jest przytoczeniem statutu synodalnego, to trudno zgodzić się z taką tezą.

ks. Tomasz Rakoczy

C.E. Commentz, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2011, ss. 38.

Najstarszym i zarazem niekoniecznie powszechnie znanym urzędem, który wspiera Biskupa Rzymskiego w realizacji posługi Piotrowej, jest Penitencjaria Apostolska. Według niektórych historyków papieże udzielali absencji i dyspens za pośrednictwem penitencjarzy już w VII wieku. Bez wątplenia kardynał penitencjarza, *qui confessiones pro papa recipit*, mianował w 1216 r. Honoriusz III. W latach 1574-1579 wspomniany urząd, którego zakres kompetencji w ciągu ośmiu wieków ulegał zmianom, piastował kardynał Stanisław Hozjusz. W myśl Konstytucji apostołskiej o Kurii Rzymskiej *Pastor bonus*, którą dnia 28 czerwca 1988 r. ogłosił bł. Jan Paweł II, do kompetencji Penitencjarii Apostolskiej należy wszystko, co dotyczy zakresu wewnętrznego i odpustów; dykasteria ta udziela absencji, dyspens, zamiany, sanacji, zwolnień oraz innych łask w zakresie wewnętrznym, sakramentalnym i pozasakramentalnym, troszczy się o to, aby w bazylikach patriarchalnych Rzymu była wystarczająca liczba spowiedników wyposażonych w odpowiednie upoważnienia; wreszcie w jej gestii jest wszystko,

co odnosi się do udzielania i korzystania z odpustów, z zachowaniem uprawnień, jakie posiada Kongregacja Nauki Wiary w zakresie kontroli kwestii natury dogmatycznej dotyczących odpustów (por. art. 117-120).

Jeden z aktualnych pracowników Penitencjarii Apostolskiej, ks. Carlos Encina Commentz przedstawia publikację o jakże wymownym tytule: „Kiedy i jak odwołać się do Penitencjarii Apostolskiej”. Niewielkich rozmiarów dzieło, starannie i gustownie wydane przez Libreria Editrice Vaticana, pozwala zgłębić szczególny charakter i zakres działalności tego trybunału. Broszurę tworzą: słowo wstępne, napisane przez penitencjarza większego kard. Fortunato Baldelliego; wprowadzenie; siedem rozdziałów poświęconych poszczególnym kwestiom, pozwalających poznać specyfikę, funkcje, metody pracy i znaczenie posługi realizowanej w ramach tego urzędu; wnioski. Główna część pracy została przedstawiona w formie nader przystępnej, mianowicie jako ciąg kilkudziesięciu pytań i odpowiedzi, tak by czytelnik – także ten, który nie jest specjalistą w zakresie prawa kanonicznego – mógł bez trudu dowiedzieć się, jak poprawnie i skutecznie skorzystać z pomocy dykasterii, której działalność jest bezpośrednio związana z dobrem dusz wiernych.

Pierwszy rozdział pracy autor poświęcił strukturze i kompetencji trybunału apostolskiego Penitencjarii Apostolskiej. Po ustaleniu, czym jest wspomniany trybunał rozpatrujący sprawy sumienia, które ze względu na ich wagę są zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, prezentuje on kolejno struktury organizacyjne dykasterii, mianowicie: przełożonego urzędu – kardynała penitencjarza większego; radę prałatów pomagającą w podejmowaniu decyzji w bardziej skomplikowanych przypadkach; regensa, który odpowiada za organizację i sprawne funkcjonowanie trybunału; teologa i kanonistę, członków rady prałatów. Zaznaczając, iż pracownikami wspomnianej dykasterii są kapłani, którzy poprzez udział w codziennych spotkaniach prowadzonych przez regensa i studium poszczególnych przypadków proponują penitencjarzowi większemu stosowne rozwiązania, autor przedstawia wielorakie funkcje, jakie w ramach „władzy kluczy” Biskupa Rzymskiego spełnia przełożony tegoż trybunału. Pośród uprawnień kardynała penitencjarza większego, ograniczonych w określonych przypadkach obowiązkiem konsultacji z radą prałatów, wyliczono: rozstrzyganie całej gamy spraw sumienia, które wspomnianej dykasterii przedkładają wierni chrześcijanie; nominacje i przyznanie stosownych uprawnień penitencjarzom mniejszym, którzy pełnią posługę w czterech bazylikach papieskich Rzymu; podpisywanie decyzji i dokumentów publicznych wychodzących z urzędu. Rozważania zamyka prezentacja uprawnień przełożonego trybunału w czasie wakansu Stolicy Apostolskiej.

Rozdział II pracy poświęcono przestępstwom, które podlegają kompetencji Penitencjarii Apostolskiej. Całość materiału autor przedstawia w formie 35 szczegółowych pytań i dość obszernych odpowiedzi. Najpierw wymienia on pięć prze-

stępstw, od których absolución i uchylenie kary ekskomuniki na forum wewnętrznym należą do wyłącznej gestii wspomnianego trybunału. Są to profanacja świętych postaci eucharystycznych, bezpośrednie naruszenie tajemnicy sakramentu pokuty, rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, agresja fizyczna wobec osoby Biskupa Rzymskiego, konsekracja biskupa bez mandatu papieskiego. Dalej autor precyzuje kolejno, na czym polega przestępstwo zbezczeszczenia Najświętszego Sakramentu, co oznacza bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi, co to jest rozgrzeszenie współsprawcy grzechu przeciw czystości, co ma uczynić spowiednik, jeśli jego współnik w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu prosi o absolución, co się dzieje, jeśli spowiednik lekceważy istnienie kary ekskomuniki w momencie rozgrzeszenia współnika w grzechu przeciw czystości, kiedy można mówić o agresji fizycznej wobec Biskupa Rzymskiego, na czym polega konsekracja biskupia bez mandatu papieża, jakie są skutki popełnienia wymienionych przestępstw i zaciągnięcia kary ekskomuniki wiążącej mocą samego prawa. Następnie ks. C.E. Commentz wyjaśnia, dlaczego Kościół katolicki przewiduje kary w przypadku popełnienia niektórych grzechów, kto może być ukarany kanoniczną sankcją karną, co oznacza, że ekskomunika jest zarezerwowana Stolicy Apostolskiej, kiedy można rozgrzeszyć penitenta, który zaciągnął karę ekskomuniki, dlaczego wierny, który zaciągnął ekskomunikę *latae sententiae*, nie może być rozgrzeszony z jego grzechów, kto może rozgrzeszyć taką osobę. Tutaj autor zaznacza, że jeśli ekskomunika, o której mowa, została zdeklarowana na forum zewnętrznym, Penitencjaria Apostolska nie może zwolnić wiernego ze wspomnianej cenzury. Z kolei C.E. Commentz tłumaczy, dlaczego deklaruje się na forum zewnętrznym zaciągnięcie kary kościelnej, co ma czynić spowiednik w przypadku, kiedy wierny zaciągnął cenzurę zastrzeżoną Stolicy Apostolskiej lub ordynariuszowi miejsca, czy właściwie postępuje spowiednik, jeśli korzysta z uprawnienia, jakie przyznano mu w kan. 1357 KPK, jak należy dokonać odniesienia do kompetentnego przełożonego w przypadku, o jakim jest mowa w kan. 1357 KPK, jakie dane należy wskazać we wspomnianym rekursie w przypadku przestępstwa profanacji Najświętszej Eucharystii, bezpośredniego naruszenia tajemnicy spowiedzi lub rozgrzeszenia współnika w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu. Wreszcie autor informuje, że takiego rekursu nie można przesłać na adres Penitencjarii Apostolskiej przy pomocy środków elektronicznych, takich jak faks czy Internet; dodaje, że do wspomnianego trybunału można zwrócić się w każdym języku (nadmienia przy tym, iż aby ułatwić pracę personelu i otrzymać szybką odpowiedź, zaleca się użycie jednego z następujących języków: włoski, angielski, niemiecki, francuski, hiszpański, portugalski, polski, łacina); zaznacza, jaki adres należy wskazać na kopercie kierowanej do Penitencjarii Apostolskiej, zastrzega, że odwołanie się do trybunału apostołskiego jest całkowicie darmowe i nie przyjmuje się z tej okazji żąd-

nej dobrowolnej ofiary. W końcu informuje on o czasie oczekiwania na odpowiedź Penitencjarii Apostolskiej, sposobie przekazania treści odpowiedzi trybunału apostołskiego penitentowi, zawartości przedmiotowej reskryptu Penitencjarii Apostolskiej, działaniach spowiednika, który nie może ponownie spotkać się z penitentem.

Rozdział III pracy traktuje o nieprawidłowości do przyjęcia i wykonywania święceń. Najpierw wyjaśnia, czym są *irregularitates*, jaki mają charakter, co może stanowić ich źródło, jakie skutki powoduje związanie osoby wspomnianym zakazem kanonicznym, czemu służą przepisy o nieprawidłowościach, jakie znaczenie ma nieznanomość nieprawidłowości. Dalej C.E. Commentz informuje, kiedy dyspensy od nieprawidłowości do przyjęcia lub wykonywania święceń może udzielić Penitencjaria Apostolska. Przy okazji nadmienia on, że nie wszystkie nieprawidłowości są zarezerwowane Stolicy Apostolskiej; w wielu przypadkach stosowne uprawnienia do dyspensowania od nieprawidłowości posiada też biskup diecezjalny. Zaznaczając, iż wierni związani nieprawidłowością mogą w sposób wolny odwołać się do Penitencjarii Apostolskiej, podaje, w jaki sposób można skierować do wspomnianego trybunału forum wewnętrznego stosowną prośbę o dyspensę. Autor nie zapomina przy tym nadmienić, jakie informacje nt. osoby związanej nieprawidłowością do przyjęcia lub wykonywania święceń powinno zawierać takie pismo spowiednika lub kierownika duchowego. Na koniec ks. Commentz odnosi się do trzech kwestii szczególnych, stosujących się do nieprawidłowości, mianowicie: czy można ubiegać się o dyspensę od nieprawidłowości „forum wewnętrznego”, jeśli osoba związana takim zakazem ujawniła ten fakt poza spowiedzią; jak należy postępować, jeśli mężczyzna związany nieprawidłowością przyjął święcenia; kiedy należy zwrócić się po dyspensę do Penitencjarii Apostolskiej, jeśli wspomnianym zakazem związany jest kandydat do święceń.

W rozdziale IV pracy autor podejmuje kwestię uzdrowienia w związku małżeństwa nieważnie zawartego. Najpierw C.E. Commentz określa okoliczności, w jakich Penitencjaria Apostolska może udzielić łaski sanacji małżeństwa zawartego nieważnie, wreszcie odnosi się on do problemu podmiotu uprawnionego do wniesienia prośby o uzdrowienie małżeństwa nieważnie zawartego. Zaznaczając, iż nie jest konieczne, aby ze wspomnianym wnioskiem o sanację wystąpiły obie strony, precyzuje zarazem, co powinien uczynić kapłan, który o nieważności małżeństwa dowiedział się w ramach sprawowania sakramentu pokuty i otrzymał później stosowny reskrypt Penitencjarii Apostolskiej.

Piąty rozdział opracowania poświęcono stypendiom mszalnym. Najpierw autor określa kompetencje Penitencjarii Apostolskiej w zakresie obowiązków, jakie zaciągają kapłani, ilekroć deklarują wolę odprawienia Mszy Świętej w określonej intencji i przyjmują z tego tytułu jakąkolwiek ofiarę. Nadmieniając, iż ksiądz, który przyjął pewną liczbę intencji mszalnych i nie ma możliwości aplikować Mszy Świętych

w tych intencjach, może – za pośrednictwem swego spowiednika – prosić Penitencjarie Apostolską o redukcję zobowiązań mszalnych, odnosi się do pytania, czy wspomniany trybunał apostolski może też zredukować zobowiązania mszalne, które spoczywają na osobach prawnych lub instytucjach, takich choćby jak seminarium duchowne czy kuria diecezjalna. Ks. C.E. Commentz wskazuje wreszcie, jakie kroki powinien poczynić spowiednik, którego penitent-kapłan nie jest w stanie – osobiście i za pośrednictwem innego księdza – zadośćuczynić obowiązkowi odprawienia Mszy Świętych w intencjach, w jakich złożono ofiarę na jego ręce, oraz przedstawia postępowanie, jakie w takiej sytuacji należy zrealizować na forum apostolskiego trybunału Penitencjarii Apostolskiej.

Celem gruntownego przedstawienia zakresu spraw forum wewnętrznego, jakimi zajmuje się personel Penitencjarii Apostolskiej, szósty rozdział pracy autor przeznaczona na omówienie wszystkich innych form działalności tej dykasterii łaski i miłosierdzia, wprost dotyczących kwestii sumienia. C.E. Commentz zaznacza, że ilekroć – po rzetelnym studium stosownych dokumentów Magisterium Kościoła – kapłan lub inna osoba mają jakąkolwiek wątpliwość natury moralnej bądź kanoniczno-prawnej, odnoszącą się do wykonywania złożonej, kapłańskiej posługi zakresu wewnętrznego, mogą przedłożyć taką sprawę do konsultacji Penitencjarii Apostolskiej. W takim przypadku – nadmieniam autor – należy jednak wystrzegać się podawania nazwisk osób, których dotyczy sprawa; celem przedstawienia istoty rzeczy powinno się wskazać imiona fikcyjne.

Ostatni rozdział pracy nosi tytuł: „Odpusty”. Autor ogranicza tu swoje rozważania do kwestii władzy, jaką w zakresie udzielania odpustów Biskup Rzymski przyznał apostolskiemu trybunałowi Penitencjarii Apostolskiej. Nadmieniam, iż w ostatnich latach znacznie wzrosła liczba wniosków o udzielenie odpustu, ks. Commentz informuje, że podanie o taką łaskę zasadniczo należy skierować w formie listu bądź faksem; do podania zaś, w którym nie może zabraknąć wskazania przyczyny prośby, należy dołączyć zgodę biskupa diecezjalnego na udzielenie odpustu.

Lektura całości daje czytelnikowi możliwość zorientowania się, w jak wieloraki i zarazem subtelny sposób Penitencjaria Apostolska służy wiernym chrześcijanom, spowiednikom i penitentom. Poznanie odpowiedzi na pytania o zakres działalności trybunału i procedury zwracania się do wspomnianej dykasterii Kurii Rzymskiej pozwala zrozumieć, dlaczego organ ten określa się mianem „trybunału miłosierdzia”. Zgłębienie specyfiki posługi personelu Penitencjarii Apostolskiej, gdzie z zasady chroni się dobre imię i anonimowość petenta, gdzie nie ma sporów między stronami broniącymi swych interesów, wreszcie gdzie wierny, który znajduje się w sytuacji nie do pogodzenia z jego zbawieniem, może znaleźć błyskawiczną pomoc w procesie pojed-

nania z Bogiem i Jego ludem, pozwala stwierdzić, jak nieocenioną wartość ma istnienie wewnętrzne forum w Kościele.

Publikacja, jaką prezentuje ks. Carlos Encina Commentz, nie tylko pozwala poznać specyficzny charakter działalności Penitencjarii Apostolskiej, instrumentu miłosierdzia Bożego. Opracowanie to przede wszystkim przybliży, i to w nader przystępnej formie, całą mnogość jakże użytecznych i zabezpieczających osobę przed cierpieniem duchowym środków, jakie Kościół daje do dyspozycji wiernych, którzy dopuścili się zła i szczerze pragną rozpocząć życie w harmonii z Bogiem.

Lekturę pracy śmiało można polecić wszystkim ludziom, w tym nade wszystko tym, którzy pragną poznać wielowymiarową działalność Stolicy Apostolskiej bądź też nie rozumieją w pełni złożonego systemu sprawiedliwości kanonicznej, z charakterystycznym dla niego dwojakim forum: zewnętrznym i wewnętrznym. Wreszcie, nie sposób sobie nawet wyobrazić sytuacji, aby treści przedłożone w niniejszej publikacji nie zostały gruntownie zgłębione przez tych, którzy z urzędu mają być szafarzami boskiej sprawiedliwości i miłosierdzia, mianowicie przez alumnów i kapłanów.

ks. Jan Krajczyński

Ks. Lucjan Świto, *Alienacja majątku kościelnego w diecezjach rzymskokatolickich w Polsce*, Olsztyn 2010, ss. 273.

Recenzowana publikacja, która została wydana w serii wydawniczej: *Biblioteka Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, nr 55*, jest rozprawą habilitacyjną Autora, przedstawioną Radzie Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie dnia 11 października 2011 r. podczas kolokwium habilitacyjnego. Autor, oficjał Metropolitalnego Trybunału Archidiecezji Warmińskiej i adiunkt na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, podjął się w niej opracowania zagadnienia dość trudnego, wieloaspektowego i złożonego, a jednocześnie interesującego, aktualnego i ważnego w dzisiejszej rzeczywistości i działalności Kościoła, gdyż odnoszącego się do alienacji majątku kościelnego w diecezjach rzymskokatolickich w Polsce. Alienację tę – jak zaznacza Autor – rozumie i będzie omawiał „jako przeniesienia prawa własności na inną osobę, w wymiarze kanonicznym oraz w świetle prawa państwowego, a także w odniesieniu obu tych regulacji prawnych” (s. 6). Tym samym podjęte badania odnoszą się do prawa wyznaniowego i prawa kanonicznego. Wybór tematu jako przedmiotu rozprawy habilitacyjnej należy uznać za trafny i uzasadniony. W dotychczasowych bo wiem – jak zaznacza Autor – publikacjach i w kanonicznej literaturze polskiej brakuje